

ŞEMSEDDİN SİVÂSÎ'NİN ABDÛLVEHHÂB GÂZİ MENÂKIBI

Alim YILDIZ*

Özet

Bu makalede Şemseddin Sivâsî'nin Abdülvehhâb-ı Gâzi Menâkıbı ele alınmıştır.

İki bölümden oluşan makalenin ilk bölümünde Şemseddin Sivâsî'nin menâkıbnâmesi incelenmiş, ikinci bölümünde ise metnin orijinal hali verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk edebiyatı, şiir, Şemseddin Sivâsî, Menâkıbnâme.

Semseddin Sivâsî's The Menâkıb of Abdulvehhâb Gâzi

Abstract

In this article, we studied Menâkıbnâme's Semseddin Sivâsî. The article consist of two chapter. In the first chapter, we studied Menâkıbnâme's Semseddin Sivâsî. In the second chapter, the original text of Semseddin Sivâsî's Manâkıbnâme's Abdulvahhâb Gâzi has been given.

Key Words: Turkish Literature, Poem, Semseddin Sivâsî, Menâkıbnâme.

---

* Prof. Dr., CÜ İlahiyat Fakültesi Türk İslam Edebiyatı ABD Öğretim Üyesi
(yildizalim@hotmail.com).

Sivas'ın manevî önderlerinden biri olarak kabul edilen ve Sivaslılar tarafından Hz. Peygamber'in sancaktarı olarak bilinen Abdülvehhâb Gâzi ile ilgili Sivaslı şairler tarafından kaleme alınmış üç menâkıbnâme tespit edilerek yayımlanmıştır. Bu menâkıbnâmeler yaşadıkları döneme göre Ahmed Hamdî (ö. 1730'dan sonra)¹, Numan Sabit (ö. 1768)² ve Ahmed Sûzî (ö. 1830)³ tarafından yazılmışlardır. Şemseddin Sivâsî'nin torunlarından olan Ahmed Sûzî, 89 beyitten oluşan menâkıbnâmesinin ilk beytinde "Nakl idüp Şems-i Sivâsî-yi azîz / İstimâi gelür ihvâna lezîz" ifadeleriyle Abdülvehhâb Gâzi ile ilgili büyük dedesi Şemseddin Sivâsî (ö.1597)'nin de bir menâkıbnâme yazmış olduğunu bildirmektedir. Şemseddin Sivâsî ile ilgili yapılan çalışmalarda, şairin böyle bir eseri olduğuna dair bir ifade bulunmamaktadır⁴.

Ahmed Sûzî'nin bahsettiğimiz beyti bizi yeni bir araştırmaya sevk etmiş, Şemseddin Sivâsî'nin eserleri içerisinde böyle bir menâkıbnâmeyi arama lüzumu hissettirmiştir. Yaptığımız taramalar sonucunda Süleymaniye Kütüphanesi Hüseyin Şemsi Güneren bölümünde⁵ bulunan 2 nolu mecmua içerisinde yk.145b-147a'da Şemseddin Sivâsî'nin Abdülvehhâb Gâzi'yi anlatan bir risalesi tarafımızdan tespit edilmiştir. Söz konusu mecmua şairin çok sayıda kitabını ihtiva eden 334 varaktan müteşekkil bir yazmadır. Şairin, mecmua içerisinde yer alan Nakd-i Hatır isimli eseri yk.145a'da sona ermekte ve 145b'de menâkıbnâme başlamaktadır. Eserin başında herhangi bir başlık yer almamaktadır. Yazar, Sivas'ta medfun bulunan velîlerden bahisle kitabı onların zikriyle sonlandırmak istediğini çünkü salihlerin anılması sırasında rahmetin inceğini

¹ Bkz. Alim Yıldız, "Ahmed Hamdî'nin Manzum Abdülvehhâb-ı Gâzi Menâkıbı", CÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sivas 2012, XVII/II, 73-88.

² Alim Yıldız, "Sarhatipzâde Ailesi Şairleri", Kültür Tarihimizde Sivaslı Bir Aile Sarhatipzâdeler (ed. Alim Yıldız), Buruciye Yayınları, Sivas 2011, s. 94-97.

³ Alim Yıldız, Ahmed Sûzî Hayatı ve Şiirleri, CÜ Yayınları, Sivas 2011, s. 17-31.

⁴ Şemseddin Sivâsî ile ilgili bazı çalışmalar için bkz. Recep Toparlı, Şemseddin Sivâsî Divânı, Gurbet Yayınları Sivas 1984; Hasan Aksoy, "Şemseddin Sivâsî (Hayatı, Eserleri) ve Mevlidi, İstanbul 1980 (Basılmamış Öğretim Üyeliği Tezi); Hasan Aksoy, Şemseddin Sivâsî Gülşen-âbâd, İslâm Medeniyeti Vakfı Yayınları, İstanbul 1990; Hasan Aksoy, "Şemseddin Sivâsî, Hayatı, Şahsiyeti, Tarikati, Eserleri", CÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sivas 2005, IX/2, s. 1-43; Hüseyin Akkaya, The Propet Solomon in Otoman Turkish Literature and the Suleymâniyye of Şemseddin Sivâsî Part I, Harvard University 1997; Hüseyin Akkaya, "Şemseddin Sivâsî'nin İrşâdü'l-avâm adlı mesnevîsi", Sivas 2003, CÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi, VII/2, s. 1-30; Erol Çöm, Şemseddin-i Sivâsî'nin İbret-nümâ Adlı Mesnevîsi (İnceleme-Metin), TDV Yayınları, Ankara 2010; Birgül Toker, Şemseddin-i Sivâsî Mir'âtü'l-Ahlâk, TDV Yayınları, Ankara 2010.

⁵ Hüseyin Şemsi Güneren, Şemseddin Sivâsî'nin torunlarından olup, Sivas Halvetî dergâhının son şeyhidir. Süleymaniye Kütüphanesine bağışlanan kitaplar söz konusu dergâhta bulunan kitaplardır.

söyleyerek Abdülvehhâb Gâzi menâkıbını anlatmaktadır. 147a'da biten Abdülvehhâb Gâzi menâkıbından sonra 147b'de Sivas'ta medfun bulunan velîlerin sadece isimlerine yer verilmektedir. Bu isimler; Hoca İmam, Baba Çevgânî, Şeyh Çoban, Şeyh Erzurûmî, Yûsuf Halîfe, Şeyh Âdil, Ali Baba, Şeyh Şihâbüddîn ve Hacı Şahin'dir. 148a'da dua ile eser sona ermektedir. Burada müstensih olarak İbrahim bin Ugurlu ismi ile h. 1116 (m. 1703-1704) tarihi yer almaktadır.

Eser, Ahmed Sûzî'nin menâkıbnâmesiyle paralel bir anlatıma sahiptir. Gençliğinde Hz. Peygamber'e seferde ve hazerde hizmet eden Abdülvehhâb Gâzi, çeşitli seferlerde sancaktar olarak görevlendirilmiş ve bu hizmetlerinden dolayı Hz. Peygamber'in uzun ömürlü olması duasına mazhar olmuştur. Bir gün Hz. Peygamber ahabıyla otururken "Acâib-i sun'-ı Hudâ'dan gördüklerinizi anlatın" dediğinde Abdülvehhâb Rum diyarının ve ahalisinin güzelliklerinden bahsederek "nolaydı sultânım ol vilâyeti dâr'l-İslâm olaydı" demesi üzerine Hz. Peygamber o diyarın ümmetine nasip olması için dua etmiş ve hemen akabinde bu duasının kabul edildiği Cebrail tarafından kendisine bildirilmiştir. Bu müjdeyi ahabına bildirdiğinde hazır bulunanlar bundan mutlu olmuşlardır. Abdülvehhâb Gâzi'nin mecliste bulunanlardan herhangi birinin o zamana ulaşip ulaşmayacağını sorduğunda yine Cebrail tarafından soru soranın o döneme ulaşacağını bildirmiştir. Hz. Peygamber'den iki yüz yıl sonra Abdülvehhâb Malatya'ya gelerek Cafer isimli komutana Hz. Peygamber'in "umûr-ı dîn"e dair vasiyetini bildirmiş ve onunla birlikte savaflara katılmıştır. Sivas yakınlarında yaptıkları bir savafta Cafer, Ahmer isimli bir Rum komutanını yenmiş, Ahmer'in Müslüman olması üzerine Ahmed Turan⁶ ismini almış Ahmer'de Cafer'e Battal ismini koymuştur. Ahmed Turan ve Abdülvehhâb bir savafta Sivas'ın doğusunda bulunan Soğuk Çermik civarında şehid düşmüşlerdir. Ahmed Turan Soğuk Çermik'in üstünde bulunan bir kaya üzerine defnedilmiş, Abdülvehhâb'ın cenazesi ise nehre düşmüş ve sel vasıtasıyla Sivas civarına sürüklenmiş ve üzeri kumla kapanmıştır. Sivas'tan bir azizin rüyasına giren Abdülvehhâb, bedeninin oradan çıkarılmasını istemiş, o kişi de Abdülvehhâb'ın şehit düştüğü andaki gibi bozulmadan kalan cenazesini, işaret edilen yerden çıkararak nehrin üzerinde bulunan ve bugün Yukarı Tekke olarak bilinen yere defnetmiştir.

⁶ "Turan" kelimesi metinde "Turran" şeklinde şeddeli olarak yazılmıştır.

Bu menâkıbnâme, Abdülvehhâb Gâzi ile ilgili yazılan, tespit edebildiğimiz, ilk metindir. Makalenin girişinde bahsettiğimiz üç menâkıbnâme manzum iken bu mensurdur. Sadece Ahmed Sûzî'nin varlığından söz ettiği ve günümüze kadar bulunamayan bir metin olması yönüyle de önemlidir.

Her ne kadar eserde Şemseddin Sivâsî ismine rastlanmasa da Sivâsî dergâhında bulunan ve Şemseddin Sivâsî'nin Nakd-i Hâtır, Emr-i İllâhî, Gülşen-âbâd, Mevlid, Menâkıb-ı İmâm-ı A'zam, Menâkıb-ı Çâr-yâr-i Güzîn, Menâsik-i Hâc, Pendnâme, Umdetü'l-Edîb gibi birçok eserini ihtiva eden bir mecmua içinde yer alması ve Ahmed Sûzî'nin menâkıbnâmesi ile anlatım paralelliğine sahip olmasından dolayı bu metnin Şemseddin Sivâsî'ye ait olduğunu düşünüyoruz. Yaptığımız araştırmalarda başka bir nüshasına ulaşamadığımız bu eserin istinsah tarihi de (1703-1704) Şemseddin Sivâsî'ye aidiyeti konusundaki kanaatimizi pekiştirmektedir.

METİN

[145b] Ve bilgil mahrûse-i Sîvâs'ıñ kenârında evvelâ aşhâb-ı Rasûl'den şalla'llâhu 'aleyhi ve 'alâ aşhâbihî ve âlihî ecma'în 'Abdülvehhâb Gâzi ve refîkîhi fi'l-esfâr ve'l-meğâzi medfûndur ve kûbbe-i pür- envârları medâr-ı erbâb-ı hâcât ve mezâr-ı aşhâb-ı münâcât olmuşdur rağıya'llâhu 'anh ve kıddese sırruh ve bilgil ki sa'âdetle Rûm'a gelmelerinüñ sebebi 'alâ mâ vecedtü fi's-siyeri'l-'uhdeti 'ale'r-râvî budur ki cüvânlığı 'âleminde Rasûl-i ekreme şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem seferde ve hâzarda hîdmet idgelmiş idi ve üç def'a [146a] hâzret-i şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem 'ammereke'llâh yâ 'Abdülvehhâb diyü tûl-ı 'ömrle du'â kılmışlardı ve bir seriyye gönderdükde 'âlem-i nuşret-şî'âr ve fırsat-deyyârı kendü yed-i mübârekesiyle 'Abdülvehhâb'ıñ destine şunup du'âlar buyurmuşdı ve bir gün beşeriyet muktezâsıyla Hâzretüñ şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem mir'ât-ı mücellâlarında ğubâr-ı ğumûm vâkı' olup aşhâbdan huzzâra yarar 'acâib-i şun'-ı Hudâ'dan görmüş var ise söyleñ diyü buyurdıklarında hemân 'Abdülvehhâb kıyâma gelüp Yâ Rasûla'llâh seyâhatim zamânında Rûm'a varmışdum görürem bir iklîmdür ki cibâli pür-eşcâr ve ba'zısı zât-ı esmâr ve tecrî min hilâlühâ'l-enhâr virür mânend-i âb-ı hayât çeşmânı şirîn ve evdiyelerde eşmeler ğuyâ rimâli zerrîndür şahrâlarında murûcı mûrişü'l-ferah ve mezâri'i envâ'-ı zürû'dan dâfi'ül-harac bâğ ve bostânı eşnâf-ı mîveden meşhûn ve gülistânı şükûfe-i şettâdan ğun-â-ğun bahârı cinândan nişân ve harîfi hırmen-i ni'me'l-

elvân kurâları birbirine qarîb ve ma'mûr havâlîsi dürlü menâfi'ile ma'mûr ricâlden ahâlîsi muhibb-i ğurebâ ve nisâsı hüsnde münteha'l-kışsa ol vilâyetüñ şeâmet-i küfrden ğayri 'aybı yoğ diyü vaşf idüb nolaydı sultânım ol vilâyeti dâru'l-İslâm olaydı didüğünde Hazret-i şalla'llâhu 'aleyhi ve selem Yâ Rab ol vilâyeti ümmetime naşîb eyle diyü du'â idicek hemîn Cibrîl-i emîn nâzil olup Yâ Muhammed saña müjde olsun ki ol vilâyetleri senüñ ümmetiñe Hazret-i Hağ [146b] va'de buyurdu ve senden iki yüz yıl soñra Rûm şehirlerinden Malâtiyye şehrinde evlâduñuzdan Ca'fer nâm bir pehlivân zühûr idüb vilâyet-i Rûm'da çok bilâd feth idicekdür didükde aşhâb şâd olup hemân 'Abdülvehhâb turub Yâ Rasûlallâh 'acabâ bu ğurûhdan ol zamâna irişür var mı ola diyicek Cibrîl-i emîn 'aleyhi's-selâm cevâb buyurdılar ki Yâ Rasûlallah senüñ ümmetüñden işbu sâil tûl-ı 'ömrle buyurduğuñ du'â berekâtında ol zamâna irecekdür ve anlarla ğazâlar kılacakdur ve ol Ca'fer'e bunlar ile vaşiyet irsâlîñüz hikmetdür didükde Hazret de şallallâhu 'aleyhi ve sellem Ca'fer'e umûr-ı dînden vaşiyetler buyurup Hazret-i risâlet-penâh devrinden iki yüz sene geçdükdü 'Abdülvehhâb vaşiyeti teslîm niyyetine şehir-i Malâtiyye'de Ca'fer'i kuvvet-i şebâbında pehlivanlık şadedinde bulup ve emâneti teslîm kılip min ba'd andan mufârağat itmeyüp bilâd-ı Rûm'da ğazâlar iderek maħrûse-i Sîvâs kurbunda vâki' deyr-i Şemmâs üzerinde 'azîm kıtâl olup be-âhîr Ca'fer kâfir pehlivanlarından Aħmer nâm pehlivan ile muşâra'a idüb ve Ca'fer ğâlib olup katl maħallinde iken hidâyet-i Rabbâniyye yâri olup Aħmer pehlivan şeref-i îmân ile müşerref olduğda ol pehlivan Ca'fer'iñ lakabın Bağtal urup Ca'fer de Aħmer'üñ adın Aħmed Turan ğomışlardı şimdi şöhretleri bu nâm ile olmuşdur ve Aħmed Turan ve 'Abdülvehhâb pehlivan ol ma'rekede bu ikisi [147a] şehîd düşüp Aħmed Turan Sîvâs'dan cânib-i şarğda beş mil miğdârı Şovuk Çermik dimekle meşhûr ılıcanuñ üstünde ğaya üzre medfûndur yezâr ve yeteberrek rahîmehu'llâh ve ğaddese sırrah Ammâ 'Abdülvehhâb Ğâzî şehîd olduğdan soñra cism-i şerîfleri nehre düşüb ve seyl civâr-ı Sîvâs'a getirüb bir müddet mâşâallâh taht-ı rimâlde mestûr olduğdan soñra erbâb-ı küşûfdan bir 'azîz 'âlem-i mişâlde 'Abdülvehhâb Ğâzî'ye mülâkî olup cismimüzi işbu seylden çıkar diyü işâret buyurdıklarında ol 'azîz de a'yânı cem' idüb maħall-i müşârün ileyhe hufr olduğda cism-i şerîfleri dem-i şehâdetde maħlûţ zühûr itdükde cem'-i müslimîn bu keşfi 'ayn-ı kerâmet bilüp nehrüñ üstündeki ğayanuñ üzerine defn olunmuşdur ve ğubbe-i mübârekesi her tarafından müşâhededür

ve türbe-i mübâreklerinde bir mehâbet vardır ki zâ'irinden her kim görürse ihtizâz ve iğşî'râr üzre olur ve sâhalarında icâbât-ı da'avât şöhret bulmağın âvân-ı istiğâşe ve ezmân-ı istikâda 'âmme-i nâs anda çok eşer-i 'azîm müşâhede iderler rağıya'llâhu 'anh ve kıddise sırruh ve evşale ileynâ birreh.

Kaynakça

Akkaya, Hüseyin; "Şemseddin Sivâsî'nin İrşâdü'l-avâm adlı mesnevîsi", Sivas 2003, CÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi, VII/2, s. 1-30.

Akkaya, Hüseyin; The Prophet Solomon in Ottoman Turkish Literature and the Suleymâniyye of Şemseddin Sivâsî Part I, Harvard University 1997.

Aksoy, Hasan; "Şemseddin Sivâsî (Hayatı, Eserleri) ve Mevlidi, İstanbul 1980 (Basılmamış Öğretim Üyeliği Tezi).

Aksoy, Hasan; Şemseddin Sivâsî Gülşen-âbâd, İslâm Medeniyeti Vakfı Yayınları, İstanbul 1990.

Aksoy, Hasan, "Şemseddin Sivâsî, Hayatı, Şahsiyeti, Tarikatı, Eserleri", CÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sivas 2005, IX/2, s. 1-43

Çöm, Erol; Şemseddîn-i Sivâsî'nin İbret-nümâ Adlı Mesnevîsi (İnceleme-Metin), TDV Yayınları, Ankara 2010.

Toker, Birgül; Şemseddîn-i Sivâsî Mir'âtü'l-Ahlâk, TDV Yayınları, Ankara 2010.

Toparlı, Recep; Şemseddin Sivâsî Dîvânı, Gurbet Yayınları, Sivas 1984.

Yıldız, Alim; "Ahmed Hamdî'nin Manzum Abdülvehhâb-ı Gâzî Menâkıbı", CÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sivas 2012, XVI/II, 73-88.

Yıldız, Alim; "Sarihatipzâde Ailesi Şairleri", Kültür Tarihimizde Sivasslı Bir Aile Sarihatipzâdelere (ed. Alim Yıldız), Buruciye Yayınları, Sivas 2011.

Yıldız, Alim; Ahmed Sûzî Hayatı ve Şiirleri, CÜ Yayınları, Sivas 2011.